

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 377.36

Михайло Демянчук

Комунальний заклад ВО «Рівненська медична академія»

ORCID 0000-0001-8729-5144

Оксана Шквир

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-0683-6557

Наталія Казакова

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-1499-3448

Олександр Поліщук

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID 0000-0002-9838-7105

DOI 10.24139/2312-5993/2021.04/373-380

ДЕЯКІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ МЕДСЕСТРИНСТВА

У статті розглянуто історичні аспекти розвитку і становлення сестринської справи. Зазначено, що все більшої ваги в підготовці медичних сестер набувають коледжі (заклади передвищої освіти). Подано періодизацію розвитку і становлення професії медичної сестри: 1) період стихійного догляду (до V ст. н.е.); 2) епоха Середньовіччя; 3) класичний період (сестринська справа відноситься до сестер милосердя); 4) неокласичний (охоплює розвиток наукових концепцій системи підготовки медичних сестер); 5) сучасний (охоплює період запровадження ступеневої медсестринської освіти).

Ключові слова: медсестринська справа, історичні аспекти, розвиток і становлення, періодизація, терміни, бакалавр.

Постановка проблеми. На даному етапі змін у суспільстві відбуваються зміни і в освітньому процесі. Такі зміни стосуються і роботи медичних коледжів. Питання вдосконалення якості підготовки фахівців у закладах передвищої освіти все більше обговорюються на сторінках педагогічних журналів, монографій і дисертацій – як кандидатських, так і докторських. Це стосується й підготовки медичних сестер. І це не випадково. Медичні сестри є групою медичних працівників, від якості підготовки яких залежить швидкість одужання хворих, адже вони проводять більшу кількість часу з хворими, допомагають їм перебороти недугу, першими приходять на допомогу в екстрених ситуаціях. Особливо підвищується роль медичних сестер у зв'язку з воєнними діями на Сході нашої держави.

Важливе місце відводиться змісту і сутності медичних термінів, що стосуються медсестринства. Зміни соціально-економічних умов у державі, входження України в Європейський освітній простір вимагає від викладачів коледжів пошуку новітніх технологій, які сприяли би підвищенню професійної компетентності майбутніх медичних сестер. Забезпечення

повноцінної медичної допомоги населенню можливе за умов високого професіоналізму медичного персоналу.

Аналіз актуальних досліджень. За останні 10 років збільшилася кількість публікацій, присвячених підготовці фахівців у коледжах. Це стосується й підготовки медичних сестер. Зміст медсестринської освіти та фактори впливу на її вдосконалення розглядали О. Біда, Л. Бразолій, І. Губенко, І. Доброскок та ін. Проблеми реформування передвищої медсестринської освіти висвітлено у працях О. Варави, Л. Кайдалова, Х. Козак, І. Мельничук, В. Свиридчук, М. Шегедин та ін. Захищена низка докторських дисертацій із цієї проблеми (М. Демянчук, С. Ястремська та ін.). Питання підготовки медичних сестер було в центрі уваги закордонних дослідників (Дж. Браун (J. Brown)), Д. Лісайте (D. Lisaitè)) та ін.

Тому **метою** статті було обрано вивчення історичних аспектів становлення й розвитку медсестринства, ґрунтуючись на ролі медичної сестри в забезпеченні професійної компетентності майбутніх медичних сестер.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження використано комплекс методів: теоретичних, зокрема загальнонаукових: аналіз, синтез, порівняння й узагальнення, що застосовано у процесі опрацювання робіт вітчизняних і зарубіжних науковців із проблеми формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер; конкретно-наукові: метод термінологічного аналізу, використано для визначення базових понять дослідження; метод історико-хронологічного аналізу, який надав можливість визначити часові межі етапів становлення та розвитку медсестринства.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що на даному етапі розвитку освіти відбувається стрімкий розвиток медичної служби, підвищуються вимоги до професійної компетентності медичних сестер, актуальною стає проблема підвищення ефективності навчального процесу в системі передвищої освіти. Все більше уваги викладачі коледжів приділяють удосконаленню освітнього процесу шляхом використання новітніх технологій, удосконалених методик навчання фахових дисциплін. Це пов'язано з тим, що для успішної роботи медичного працівника потрібна сукупна дія лікаря і 2-3 медичних сестер. Адже після огляду хворого і призначень лікаря, основний тягар догляду за хворим лягає на плечі медичної сестри і від її професійної компетентності залежить результат лікування (Демянчук, 2016, с. 136).

Оновлення системи професійної підготовки майбутніх медичних сестер проводиться за декількома напрямками: проведення чіткої організації освітнього процесу, удосконалення змісту фахових дисциплін,

проведення поглибленого аналізу педагогічного досвіду роботи викладачів у медичних коледжах України і за кордоном, упровадження новітніх технологій навчання, використання комп'ютерної техніки. Упровадження сучасних методів контролю за навчальною діяльністю.

Такі інновації потребують хорошої педагогічної підготовки викладачів. Але інновації не повинні заміщувати традиційні технології навчання, а доповнювати їх. Тому ми особливу увагу приділяємо науковим публікаціям, які є в педагогічних журналах. Багато цінного матеріалу знаходимо в кандидатських і докторських дисертаціях, де розглядаються практичні аспекти інновацій на семінарських і практичних заняттях (кандидатські дисертації Н. Довмантович, О. Варави, Х. Козак, Н. Чернобрива; докторські дисертації М. Демянчука, С. Ястремської та ін.).

Наші дослідження показали, що суттєвого значення набувають знання термінології і розкриття технологій засвоєння термінологічних понять (Демянчук, 2020, с.11).

У працях В. Копетчук зазначається, що оволодіння медичною термінологією сприяє формуванню науково-педагогічної, професійно компетентної еліти з медсестринства (Копетчук, 2011, с.140). У працях науковців указується також на логіку поєднання розвитку медичної справи і її термінології (Лісовий та ін., 2010).

Наші дослідження показали, що у процесі підготовки професійно компетентних медичних сестер вони повинні ознайомити їх із основними поняттями, які стосуються майбутньої професії. Набір цих понять залежить від спеціалізації. Робота медичної сестри – дуже відповідальна і, як показано в праці С. Гордійчука, «від неорганізованого піклування про хворих до науково обґрунтованого догляду» (Горянська, 2015, с. 45).

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури та дослідження еволюції основних понять, які необхідні майбутнім медсестрам, дозволив визначити історичну платформу, на якій формувались основи сестринської професії. Проведений аналіз дозволив установити періодизацію цього процесу (Демянчук, 2018, с.142) й узагальнити сутність основних понять, які історично змінюються.

Історичну платформу медсестринської справи досліджували як вітчизняні, так і закордонні науковці. Так, американські дослідники Р. Поттер (R. Potter) і А. Перрі (A. Perry) (Potter & Perry, 1993) зазначили, як основну, концепцію підготовки медичних сестер. Розроблена ними концепція базується на методологічних підходах та організації практичної підготовки медичних сестер із використанням специфічної професійної термінології.

Серед методологічних підходів виділяють: системний, діяльнісний, аксіологічний, акмеологічний, інтеграційний і праксеологічний (Демянчук, 2018). Особливу увагу ми звертаємо на акмеологічний і праксеологічний підходи. Таку увагу до цих підходів ми пояснюємо наступним: у підготовці майбутніх медичних сестер у коледжах слабким місцем є їх практична готовність до професійної діяльності. Це обумовлено низкою причин, серед яких є обмеження за навчальними планами. Тому викладачі шукають шляхи виходу з таких ситуацій. Значна роль у такому процесі належить акмеологічному підходу. За його принципами є можливість поступово ускладнювати завдання, що дозволяє досягати вершин саме у практичній підготовці. При цьому активно використовуємо праксеологічний підхід, адже він спрямований на практичну підготовку студентів (Демянчук, 2020, с.10). Наші дослідження показали, що поєднання цих підходів дозволяє підвищити рівень готовності майбутніх медичних сестер до професійної діяльності.

У працях із історії сестринської справи подано поглиблене визначення сутності поняття медсестринства, і доповнено тлумачення поняття «професійний догляд». Воно окреслено в довіднику сестринської справи й доповнено у праці Г. Делоугер (G. Deloughery), І. Стюард (I. Steward) і А. Остин (Austin) (Steward & Austin, 1962).

Погляди вітчизняних науковців співпадають із поглядами закордонних дослідників проблем медсестринства. Наукові визначення вітчизняних учених співвідносяться з поглядами закордонних дослідників (інтеграція історичного аналізу під час становлення медсестринської справи). Науковці уточнюють сутність і зміст термінів сестринської справи (Steward & Austin, 1962).

Ми дотримуємося періодизації розвитку основних термінів, виокремленої М. Шегедин, за якою розрізняють п'ять періодів):

- 1) період стихійного догляду (до V ст. н.е.);
- 2) епоха Середньовіччя (стосується періоду функціонування спеціалізованих закладів з догляду за хворими);
- 3) класичний період (сестринська справа відноситься до сестер милосердя);
- 4) неокласичний (охоплює розвиток наукових концепцій системи підготовки медичних сестер);
- 5) сучасний (включає період запровадження ступеневої медсестринської освіти) (Шегедин, 1999; Шегедин та Мудрик, 2003) .

Кожний із цих періодів мав свої особливості, але їх пов'язувало спільне завдання: надати посильну допомогу тим, хто її потребує.

Перший період – це період стихійного догляду. У цей період сестринський догляд полягав у дотриманні заходів гігієни, створенні умов для швидшого оздоровлення хворих. Це стосується приблизно перших п'яти століть нашої ери.

У Стародавньому світі серед жінок-доглядальниць почали виокремлюватися сестри-акушерки. Вони визначали терміни вагітності, настання пологів. Вони могли прискорювати пологи лікарськими засобами. Відбувалося набуття практикуючого досвіду медсестринства (Лісовий та ін., 2010, с. 45).

З розвитком християнства функції догляду за хворими взяли на себе жінки, які були більш витривалими й милосердними, ніж чоловіки. Почалась епоха, яка отримала назву «християнська піклувальність» (IV ст. н.е.). У цей період відкриваються суспільні лікарні та госпіталі (Павлов та Холопов, 2006, с. 6). Тобто, починають функціонувати спеціалізовані заклади з догляду за хворими. Християнська благодійність почала проявлятися в католицьких країнах, де в епоху Середньовіччя створювалися громади жінок і дівчат для служіння милосердю й догляду за хворими.

У цей період у Єрусалимі розпочав свою діяльність осередок Святого Іоанна, що поширилося в інші країни (був також догляд за хворими). Діяльність жінок цього ордену продовжувалася і в інших країнах (Італії, Іспанії, Франції, Англії), у яких були відкриті монастирі. Особливо це проявилось під час великої епідемії чуми на території Київської Русі в X ст. догляд за хворими був доручений жінкам (Павлов та Холопов, 2006, с. 7).

У Класичний період було започатковано підготовку майбутніх фахівців сестринської справи (XIII-XVIII ст.). Тому в цей період з'явилися нові терміни – «сестра милосердя», «дочка милосердя». У 1617 р. французький священик В. Поль зазначав, що сестра милосердя спочатку займалася доглядом за хворими. Саме він запропонував термін «сестра милосердя».

У цей період розпочалася теоретична підготовка медичних сестер, що стало витоків медсестринської освіти (Павлов та Холопов, 2006, с. 7).

Сестринська справа в Україні починає свій розвиток з 1773 р. у Львівському акушерському колегіумі, а з 1784 р. – у Київській академії. Ці заклади відіграли значну роль у розвитку і становлення медичної освіти (Павлов та Холопов, 2006, с. 43).

У неокласичний період (XIX ст.) відбувається розробка концепції медичної освіти, що сприяла розвитку теорії і практики медичної справи. У цей період Ф. Найтінгейл запропонувала диференціювати два поняття: догляд за хворими та догляд за здоровими пацієнтами. Такий підхід

поширився і в інших країнах: США, Канаді, Англії (Potter & Perry, 1993). Україна до цього процесу приєдналася в 1895 р. на базі загальної лікарні у Львові (Шегедин, 1999, с. 129). Тобто, з XIX ст. у багатьох європейських країнах розпочали роботу спеціальні школи для навчання майбутніх медичних сестер.

На сучасному етапі розвитку медичної освіти запроваджено ступеневу освіту медичних сестер.. Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВОЗ) введено поняття «сестринська справа» як самостійний рівневий складник у системі охорони здоров'я.

Професійну освіту за спеціальністю «Сестринська справа» студенти здобувають у середньо-спеціальних закладах освіти (заклади передвищої освіти, медичні академії). Готують спеціалістів сестринської справи за двома напрямками: молодші спеціалісти сестринської справи і бакалаври.

Проблемі підготовки спеціалістів медичної справи присвячено багато статей, тому основи їх підготовки ми розглянемо в інших статтях.

Наші заклади передвищої медичної освіти випускають значну кількість медичних сестер, але їх нині, у зв'язку з подіями на Сході України, недостатньо. Тому зараз значна увага приділяється підготовці професійно компетентних медичних сестер, які здатні відмінно працювати і фронті, і на мирній території.

Висновки. Питання, які розглянуті в статті, є актуальними. Розглядаючи етапи розвитку і становлення медсестринської справи, ми дійшли висновку, що виникнення професії «медична сестра» не є випадковістю. Людство піддається хворобам, пораненням. І від того, наскільки доглянуті ці хворі, залежать результати лікування, а відповідно – і їх життя. Медична сестра найближче знаходиться до хворого. Саме вона помічає позитивні і негативні зміни у хворого. Від швидкості реагування на це залежить життя хворого. Недарма однією з перших назв доглядальниць був термін «сестра милосердя».

ЛІТЕРАТУРА

- Горянська, А. М. (2015). Психологія толерантності: навч.-метод. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. Гоголя (Horianska, A. M. (2015). *The psychology of tolerance: teaching guidelines*. Nizhyn: NSU Publishing House).
- Демянчук, М. Р. (2018). Аналіз вітчизняного і закордонного досвіду професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки, 3 (14), 133-144* (Demyanchuk, M. R. (2018). Analysis of domestic and foreign experience of professional training of future junior nursing specialists. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences, 3 (14), 133-144*).
- Демянчук, М. Р. (2016). Дослідження теоретичних і прикладних проблем реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх медсестер.

*Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології», 36 (2), 290-297 (Demyanchuk, M. R. (2016). Research of theoretical and applied problems of realization of the competence approach in professional training of future nurses. *Humanitarian Bulletin of Pereyaslav-Khmelnitsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda. Thematic issue "Problems of empirical research in psychology", 36 (2), 290-297).**

- Демянчук, М. Р. (2020). Технології засвоєння термінологічно-понятійного апарату майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи. *Модернізація освітньої системи: світові тенденції та національні особливості: матеріали III Міжнар. наук. конф. (м. Каунас, Литва, 21 лютого 2020 р.), (с. 9-12).* Каунас: Університет Вітауса Великого (Demyanchuk, M. R. (2020). Technologies of mastering the terminological and conceptual apparatus by future junior nursing specialists. *Modernization of the educational system: world trends and national features: materials III International Scient. conf. (Kaunas, Lithuania, February 21, 2020), (pp. 9-12).* Kaunas: Vytautas Magnus University).
- Копетчук, В. А. (2011). Формування науково-педагогічної еліти з медсестринства в медичних навчальних закладах. *Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 10-11 листоп. 2011 р.), (с. 138-141).* Житомир (Kopetchuk, V. A. (2011). Formation of scientific and pedagogical elite in nursing in medical schools. *Higher education in nursing: problems and prospects: materials All-Ukrainian. scientific-practical conf. (Zhytomyr, November 10-11, 2011), (pp. 138-141).* Zhytomyr).
- Лісовий, В. М., Ольховська, Л. П., Капустник, В. А. (2010). *Основи медсестринства.* К.: ВСВ Медицина (Lisovyi, V. M., Olkhovska, L. P., Kapustnik, V. A. (2010). *Fundamentals of nursing.* K.: VSV Medicine).
- Павлов, Ю. И., Холопов, А. А. (2006). *Теория сестринского дела.* Челябинск: Челябинская государственная медицинская академия (Pavlov, Yu. I., Kholopov, A. A. (2006). *Nursing theory.* Chelyabinsk: Chelyabinsk State Medical Academy).
- Шегедин, М. Б. (1999). *Медсестринство у світі.* Львів: Край (Shegedin, M. B. (1999). *Nursing in the world.* Lviv: Krai).
- Шегедин, М. Б., Мудрик, Н. О. (2003). *Історія медицини та медсестринства.* Тернопіль: Укрмедкнига (Shegedin, M. B., Mudryk, N. O. (2003). *History of medicine and nursing.* Ternopil).
- Potter, P. A., Perry, A. G. (1993). *Fundamentals of Nursing: Concepts, Process & Practice.* Mosby Year Book. St. Louis.
- Steward, I., Austin, A. A. (1962). *History of nursing.* New York: G. P. Putnam's Sons.

РЕЗЮМЕ

Демянчук Михаил, Шквира Оксана, Казакова Наталья, Полищук Александр.

Некоторые исторические аспекты становления и развития медсестринства.

В статье рассмотрены исторические аспекты развития и становления сестринского дела. Указывается, что все больший вес в подготовке медицинских сестер приобретают колледжи (учреждения передвысшего образования). Подана периодизация развития и становления профессии медицинской сестры: 1) период стихийного ухода (до V в. н.э.); 2) эпоха Средневековья; 3) классический период (сестринское дело относится к сестрам милосердия); 4) неоклассический (охватывает развитие научных концепций системы подготовки медицинских сестер); 5) современный (охватывает период введения ступенчатого медсестринского образования).

Ключевые слова: медсестринское дело, исторические аспекты, развитие и становление, периодизация, сроки, бакалавр.

SUMMARY

Demyanchuk Mykhailo, Shkvyr Oksana, Kazakova Nataliia, Polishchuk Oleksandr.

Some historical aspects of the formation and development of nursing.

The article considers the historical aspects of the development and formation of nursing. It is pointed out that colleges (institutions of pre-higher education) are gaining more and more importance in the training of nurses. This is due to the fact that the successful work of a health worker requires the combined action of a doctor and 2-3 nurses.

The periodization of the development of the main terms of the considered problem is given: 1) the period of spontaneous care (up to the V century AD); 2) the Middle ages 3) the classical period (nursing refers to the sisters of mercy); 4) neoclassical (covers the development of scientific concepts of the system of training nurses); 5) modern (covers the period of introduction of graduate nursing education).

The first period is a period of spontaneous care. During this period, nursing care consisted of observance of hygiene measures, creating conditions for faster recovery of patients. This applies to about the first five centuries of our era. In the middle ages special institutions were opened at monasteries (XIII-XVIII centuries). In this period there were ditch terms – “sister of mercy”, “daughter of mercy”. Nursing in Ukraine began its development in 1773 at the Lviv Obstetrics College, at the Kyiv Academy. In the neoclassical period (XIX century) the concept of medical education was developed. This contributed to the development of theory and practice of medical affairs. At the present stage of development of medical education graduate education of nurses is introduced.

Key words: nursing, historical aspects, development and formation, periodization, terms, bachelor.

УДК 37.011.3-051:159.923

Богдан Зонов

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID 0000-0001-8755-9568

DOI 10.24139/2312-5993/2021.04/380-387

КОУЧИНГ ЯК ПРОЦЕС ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ НОВИХ МОДЕЛЕЙ ПОВЕДІНКИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розкрито поняття педагогічного коучингу як різновиду технології науково-методичного супроводу, система андрагогічних принципів і прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості та групи спільно працюючих людей (команди, організації), а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу. Зауважується, що використання коучингу в системі вищої освіти України може бути використано як універсальний інструмент, який дає можливість ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні. Розкривається таке поняття, як коучинг-технологія, що базується на демократичному стилі керівництва, сформованому системному мисленні та певним чином організованих техніці запитань, що в кінцевому підсумку орієнтована на перспективу позитивних змін та оптимізацію виробничих відносин, на основі співробітництва і налагодження зворотного зв'язку. Закцентовано увагу на тому, що коучинг – це сфокусований на рішенні, орієнтований на результаті систематичний процес співробітництва, у ході якого коуч сприяє